

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

จักรปาณี, หลวง. นิราศประปฐม นิราศทวาราวดี นิราศปถวี. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนาย-
กรัฐมนตรี, ๒๕๑๓. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพขุนโกศลประศาสน์
(เทียบ จินะทีประ)

ชาตภฏฐกถาย พุทธิโย ภาโค เอกนิပါတวุดฒนา, ตติโย ภาโค ทุกนิပါတวุดฒนา, จตุตถโย ภาโค
ติกนิပါတ-ปฏจกนิပါတวุดฒนา, ปฏจโม ภาโค ฉกนิပါတวุดฒนา, ฉกโร ภาโค เทรส-
นิပါတวุดฒนา, อฏจโม ภาโค อสตีนิပါတวุดฒนา, หสโม ภาโค มหานิပါတวุดฒนา.
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่. นครหลวงฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕.

ชุมนุมเรื่องพระลอ. พระนคร : โรงพิมพ์การรถไฟ, ๒๕๐๘. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราช-
ทานเพลิงศพอำมาตย์เอก พระชินคิษฐบุคิ (อำนาจ รมยานนท์) ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘)

ตำนานและคำกลอนไหว้ครูละครชาตรี. พระนคร : [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] (รวบรวมชำระไว้ใน
กองการสังคีต กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๑๒)

นรินทร์ชิเบร์ (อิน). โคลงนิราศนรินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๗.

นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ.
พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.

นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และคำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา.
พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๕๐๕.

บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนทราและสังข์ทอง ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, ๒๕๐๘.

ปรมาณูศิขรีนโรส, กรมสมเด็จพะ. พระปฐมสมโพธิกถา. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๐๕.

ประชุมกาพย์เห่เรือ. พระนคร : องค์การคำคุณุสภา, ๒๕๐๘.

ประชุมโคลงโลกนิติ. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

ประชุมโคลงสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ และพระบรมราชาธิบายเรื่องความสามัคคี.

พระนคร : [ม.ป.ท.], ๒๕๕๓. (พิมพ์สนองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย, ๒๕๕๓).

ประชุมเพลงยาว ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์. พระนคร : [ม.ป.ท.], ๒๕๐๓. (พิมพ์ครั้งแรกเนื่องใน
การจัดให้มีงานสัปดาห์แห่งวรรณคดีประจำปี ๒๕๐๓)

เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๖.

พุทธโชสะเถระ, พระ. ปรมุตฺตโชติกา มุณีสุตฺตวณฺณา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๐๘.

—————. วิสุทธิมคฺคสุส นาม ตติโย ภาโก ปฏิปทาภาณทสฺสนวิสุตฺตินิทฺเทโส. พระนคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

พุทธชยอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพะ. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม ๑. พระนคร :
ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๐.

—————. บทละครเรื่องอุณรุท. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๕.

เพลงยาวกลบทและกลอักษรแต่งจารึกที่วัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๓. พระนคร : โรงพิมพ์หลวง,
๒๕๑๘. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์ตรีผาด นาคพัทธน์)

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ตามใจท่าน - วิวาหพระสมุท. พระนคร : ศิลปา-
บรรณาการ, ๒๕๑๐.

มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓.

ลิไท, พระยา. "ไตรภูมิพระร่วง" ใน เรื่องพระร่วง เทียบเมืองพระร่วง คำอ่านและคำแปล
จารึกสุโขทัย สุภาสิตพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร :
ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๕๘.

ลิลิตพระลอ ของกระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๘.

วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน). พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

สยามรัฐสส เต็มปาก. เล่ม ๒๕ - ๒๘. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ,
๒๕๐๘.

บทความ

ศักดิ์ศรี แย้มนาคา. "พระอาทิตย์ในวรรณคดีพระเวท" อักษรศาสตร์ เล่มที่ ๑๐ ปีการศึกษา
๒๕๑๕ (ฉบับฉลองครบรอบ ๖๐ ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

วิทยานิพนธ์

ยมโคย เพ็งพงศา. "ครูทและนาคีในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

भाषाअङ्गण

- Ali, Salim and Futehally Laeeg. "Common Birds" India - The Land and People. New Delhi : National Book Trust, 1967.
- Banerji, S.C. An Introduction to Pāli Literature. Calcutta : Punthi Pustak, 1964.
- Devadhar, C.R. Abhiñāna - Śakuntalam of Kālidāsa. Delhi : Motilal Banarsidass, 1972.
- Dowson, John. Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature. London : Trubner & Co., 1879.
- Dutt, Manmatha Nath., tr. The Harivamsha. Calcutta : Elysium Press, 1897.
- Griffith, Ralph T.H., tr. The Hymns of the R̥gveda. 2 Vols. 5th. ed. Varanasi : Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1971.
- Hume, Robert Ernest., tr. The Thirteen Principal Upanisads. London : Oxford University Press, 1921.
- Kane, Pandurang Vaman. History of Dharmasāstra. Vol II. 2d. ed. Poona : Bhandarkar Oriental Reserch Institute, 1974.
- Kāle, M.R., tr. The Hitopadesa of Nārāyana. 6th. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1967.
- , tr. The Meghadūta of Kālidāsa. 8th. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1974.

- Kāle, M.R., tr. The Mrcchakatikā of Śūdraka. 3d. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1972.
- ., tr. The Rtusamhāra of Kālidāsa. 2d. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1967.
- Malalasekera, G.P. Dictionary of Pāli Proper Names. 2 Vols. London : Luzac & Company, 1960.
- Macdonell, A.A. A History of Sanskrit Literature. 2d. th. Delhi : Motilal Banarsidass, 1961.
- Macdonell, A.A. and Keith, A.B. Vedic Index of Names and Subjects. 2 Vols. Delhi : Motilal Banarsidass, 1967.
- Monier-Williams, Sir Monier. A Sanskrit - English Dictionary. Delhi : Oriental Publishing, 1899.
- Müller, F. Max. ed. The Sacred Book of the East. Delhi : Motilal Banarsidass, 1969.
- Roy, Protap Candra. The Mahabharata of Krishna - Dwaipayana Vyasa. Calcutta : Bharata Press, 1884.
- Shastri, Hari Prasad., tr. The Ramayana of Valmiki. 3 Vols. London : Prubner & Co., 1872.
- Tawney, C.H., tr. The Kathā Sarit Sagara. 2d. ed. London : Trubner & Co., 1924.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกน้ำ : หงส์ (Swan) ห่าน (Goose)
และเฟลมิงโก (Flamingo)

คำว่า "หงส์" (Hamsa) ที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตและบาลีนั้น นักปราชญ์ทางตะวันตกได้แปลความหมายว่าหมายถึงหงส์ (Swan) ก็มี ห่าน (Goose) ก็มี และเฟลมิงโก (Flamingo) ก็มี^๑ รวมทั้งนักปราชญ์ชาวอินเดียเองก็ได้แปลความคำว่าหงส์ (Hamsa) ไปต่าง ๆ กัน เช่นเดียวกับนักปราชญ์ทางตะวันตก^๒ นอกจากนี้ในบางครั้งนักปราชญ์ทั้งทางตะวันตกและนักปราชญ์ชาวอินเดียก็ได้ใช้คำว่า "หัมสะ" (Hamsa) ทับศัพท์ในการแปลความในกรณีที่ไม่แน่ใจนักว่าจะ เป็น นกประเภทใดแน่

เนื่องจากคำแปลความเกี่ยวกับหงส์ (Hamsa) มีต่าง ๆ กันดังกล่าวมาแล้วนี้ ผู้วิจัยจึง ได้ศึกษาธรรมชาติของนกน้ำเหล่านี้ในทางธรรมชาติวิทยาเพื่อผู้สนใจจะได้ศึกษาเปรียบเทียบได้ว่า หงส์ (Hamsa) ในวรรณคดีกับนกน้ำเหล่านี้คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

^๑ Ralph T. H. Griffith, แปลคำ Hamsa ว่า "swan" ใน The Hymns of Rgveda, Vol. I, p. 328.

Sir Monier Monier-Williams, ให้ความหมายของคำ Hamsa ว่า "a goose, gander, swan, flamingo" ใน A Sanskrit - English Dictionary, p. 1286.

^๒ C. R. Devadhar, แปลคำ Hamsa ว่า "swan" ใน Abhijñana - Śakuntalam of kālidāsa (Delhi : Motilal Banarsidass), p. 204.

M. R. Kāle แปลคำ Hamsa ว่า "swan" ใน The Hitopadesa of Nārāyana (Delhi : Motilal Banarsidass), p. 31. และแปลคำ Hamsa ว่า "goose" ในการแปลเล่มเดียวกัน p. 77.

หงส์ (Swan)

หงส์ (Swan) เป็นนกน้ำที่ใหญ่ที่สุด มีคอยาวงามสง่า ลำตัวหนัก มีเท้าใหญ่ มีลักษณะการเคลื่อนไหวอย่างสง่างามขณะเมื่ออยู่ในน้ำ และสง่างามในเวลาบินด้วยการขยับปีกช้า ๆ พร้อมค้วยคอที่ยื่นตรงออกไป เมื่อเวลาบินจะบินเป็นรูปตะแคงมุมหรือรูปตัววี (V) เป็นนกที่บินได้สูงและเร็ว ไม่มีนกน้ำอื่นที่เคลื่อนไหวไปในน้ำหรือในอากาศได้เร็วเท่า^๑ หงส์เป็นนกที่เงียบสงบ บางตัวดูเหมือนใบ้ แต่ส่วนมากแล้วมีเสียงที่มีอำนาจและกังวาน อำนาจเสียงนี้เกิดขึ้นจากอวัยวะภายในของหงส์เอง มีหงส์ไม่ถึง ๑๐ ชนิดที่เป็นที่รู้จักทั่วโลก และในแต่ละส่วนของโลกมักจะมีหงส์อยู่อย่างน้อยก็ชนิดหนึ่ง ทั้งนี้เพราะนกพวกนี้มีปีกแข็งแรง บินได้ไกล และเป็นนกประเภทอพยพย้ายถิ่น เราสามารถจะพบมันอยู่เป็นฝูงตามธรรมชาติในป่าหลายแห่งของโลก ยกเว้นหงส์ดำในออสเตรเลียแล้ว หงส์นอกนั้นจะมีสี่ขาทั้งสิ้น

หนังสือ Encyclopaedia of Aviculture ได้แบ่งหงส์ออกเป็น ๗ ชนิด คือ

๑. หงส์คอสีโคโรบา (Coscoroba Swan) มีถิ่นที่อยู่ในประเทศบราซิลตอนใต้ ประเทศอุรุกวัย ปารากัว อาเจนตินา ชิลี และเกาะฟอล์คแลนด์
๒. หงส์ดำ (Black Swan) มีถิ่นที่อยู่ในประเทศออสเตรเลีย และเกาะทัสมาเนีย

^๑Arthur W. Ambler, "swan", The New Encyclopaedia Britannica, vol. 9 (Encyclopaedia Britannica, Inc., 1768), p. 710.

^๒Paul A. Johnsgaard, "swan", The Encyclopedia Americana, vol. 26 (New York : Americana Corporation, 1829), p. 89-90.

^๓Encyclopaedia of Aviculture, vol. I, Edited by A. Rutgers and K. A. Norris (London : Blandford Press, 1970), p. 100-103.

๓. หงส์ใบ้ (Mute Swan) ตามธรรมชาติมีถิ่นที่อยู่ในทวีปยุโรปตอนเหนือและเอเชีย
ในฤดูหนาวอพยพไปอยู่ในภาคเหนือของแอฟริกา ทะเลดำ ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย
และเกาหลี

๔. หงส์คอดำ (Black - Necked Swan) มีถิ่นที่อยู่ในประเทศบราซิล ปารากวัย
อุรุกวัย เกาะฟอล์คแลนด์ อาเจนตินา และชิลี ในฤดูหนาวอพยพขึ้นเหนือไปยังบริเวณ
Tropic of Capricorn

๕. หงส์ผิวปาก (Whistling Swan) มีถิ่นที่อยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ ส่วนใหญ่จะ
ไปผสมพันธุ์กันตั้งแต่อดัสกาไปจนถึงอาร์กติก และในฤดูหนาวจะไปอยู่ทางใต้บริเวณ Arctic
Circle บนฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกและมหาสมุทรแปซิฟิก

๖. หงส์ฮูเปอร์ (Whooper Swan) ผสมพันธุ์กันในเกาะไอซ์แลนด์และภาคเหนือของ
สแกนดิเนเวียตลอดไปทางทิศตะวันออกจนถึงแหลม kamchatka หมู่เกาะคอมมานเคอร์ และ
ประเทศญี่ปุ่น ฤดูหนาวอพยพไปอยู่ในหมู่เกาะอังกฤษ ยุโรปตะวันตก ภาคเหนือของแอฟริกา
เอเชียไมเนอร์ ภาคเหนือของอินเดีย ทวีปเอเชียตอนกลาง จีน และญี่ปุ่น

๗. หงส์ทรัมเป็ตอร์ (Trumpeter Swan) มีอยู่ในรัฐอัลเบอร์ตา บริติชโคลัมเบีย
มอนทานา ไวโอมิง และดินแดนภายในของอดัสกา

หงส์ทั้ง ๗ ชนิดนี้ เราจะพบว่าส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่ในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ
อเมริกาใต้ และในทวีปออสเตรเลีย แต่เนื่องจากหงส์เป็นนกประเภทอพยพย้ายถิ่น ดังนั้นจึงมี
หงส์บางชนิดที่อพยพเข้ามาทางตอนเหนือของประเทศอินเดียในช่วงฤดูหนาว ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าว
ถึงหงส์ ๒ ชนิดตามที่กล่าวไว้ใน Encyclopaedia of Aviculture ว่าอพยพเข้ามาในตอน
เหนือของประเทศไทยในช่วงฤดูหนาว คือ หงส์ใบ้ (Mute Swan) และหงส์ฮูเปอร์

หงส์ใบ้ (Mute Swan)

ถิ่นที่อยู่ หงส์ใบ้หรือหงส์สีขาว (Mute Swan หรือ White Swan) มีถิ่นที่อยู่ในทวีปยุโรป ตอนเหนือ ทวีปเอเชีย ในฤดูหนาวอพยพไปอยู่ในภาคเหนือของทวีปแอฟริกา ทะเลดำ ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย และประเทศเกาหลี

ธรรมชาติโดยทั่วไป ตัวผู้มีขนสีขาวปลอด ตาสีน้ำตาล จงอยปากสีส้ม แต่มีสีคำที่ปลายและก้านล่างของจงอยปาก พร้อมทั้งมีจุดสีคำที่โคนขากรรไกรบน ขาและเท้าสีเทา - ดำ ตัวเมียมีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวผู้ แต่จุดสีคำที่จงอยปากเล็กกว่า สำหรับนกที่ยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ มีสีเทา - น้ำตาล จงอยปากสีคำ ความยาว ๖๐ นิ้ว

หงส์ชนิดนี้มีคอไม่เหมือนกับหงส์สีขาวชนิดอื่น ๆ คือ ชนิดอื่นมีคอชูตั้งตรง แต่คอของหงส์ใบ้ (Mute Swan) มีลักษณะโค้งอย่างสง่างาม โดยมีจงอยปากชี้ลง ในปัจจุบันหงส์ชนิดนี้ ได้กระจายกันอยู่อย่างกว้างขวาง และเป็นชนิดที่สามารถจะพบเห็นได้โดยทั่ว ๆ ไป เช่น ตามสระ ทะเลสาบ และแม่น้ำต่าง ๆ หรือแม้แต่ในใจกลางเมืองใหญ่ ๆ ก็ยังมี ตามปากแม่น้ำและชายทะเล เป็นนกที่ไม่กลัวคน ถ้าปล่อยให้อยู่โดยเสรีก็จะสามารถดูแลตัวเองได้ โดยกินพืชน้ำได้เกือบทุกชนิดด้วยวิธีใช้เอาจากใต้น้ำ แต่ถ้านกถูกขังให้อยู่ในสระเล็ก ๆ ที่มีอาหารตามธรรมชาติไม่เพียงพอก็จะยอมกินขนมปังและผักเขียว ๆ ที่คนโยนลงไปให้น้ำ เวลาผสมพันธุ์จะบินกลับมายังรังเดิม ลักษณะนิสัยของหงส์ชนิดนี้ก็เหมือนหงส์ทั่วไปคือ เป็นนกประเภทอพยพย้ายถิ่น แม้แต่ตัวที่เชื่องแล้วก็มีแนวโน้มที่จะทิ้งที่อยู่เมื่อฤดูหนาวย่างเข้ามาถึง เว้นไว้เสียแต่ว่าจะถูกขลิบปีกหรือได้รับอาหารที่เขาเลี้ยงเป็นประจำทุกวัน แต่อย่างไรก็ตาม ตามปกติมักจะบินออกไป และจะกลับมาในตอนกลางคืน

หงส์เป็นนกที่บินได้อย่างทรงพลัง เวลาบินขึ้นจากผิวน้ำมักแลดูหนัก ต้องใช้ความพยายามและกินเนื้อที่ในบริเวณที่กว้างพอสมควร เวลาบินจะยัดคอตรงออกไป เสียงกระพือปีกเวลาบินก่อให้เกิดเสียงเหมือนเสียงเพลงและเหมือนได้ยินจากที่ไกล ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในขณะที่บินเป็นฝูงใหญ่ ๆ หลอดลมของนกชนิดนี้ไม่ยาวเหมือนหงส์ฮูเปอร์ (Whooper Swan) และหงส์ทรัมเปเตอร์ (Trumpeter Swan) สามารถส่งเสียงร้องออกมาได้เพียงเบา ๆ และบ่อยครั้งที่ไม่ร้องออกมาเลย แต่จะส่งเสียงซึ่ก ๆ เมื่อมีผู้เข้ามาใกล้หรือขณะที่โกรธ หงส์ชนิดนี้ค่อนข้างคร่ำคร่า จะแสดงอาการโกรธด้วยการโก่งคอและผงกหัวไปด้านหลังพร้อมกับกางปีกโค้งไปทางค่านบนหลัง เมื่อกำลังกักไข่หรืออยู่กับลูกอ่อนจะเปลี่ยนนิสัยเป็นคร่ำคร่าและเป็นอันตรายมาก พร้อมทั้งจะทำร้ายคนให้บาดเจ็บสาหัสได้ เคยปรากฏว่าหงส์สามารถใช้ปีกอันทรงพลังตีแขนของเด็กทารกก็มี หงส์จะปกป้องบริเวณรังที่ตนกำลังพักไข่อยู่จากผู้รุกรานและจากนกน้ำอื่น ๆ ที่ว่ายเข้าไปใกล้รังของตนจนเกินไป และจะขับไล่หรือไม่ก็ทำลายผู้ที่บุกรุก ไม่ยอมแม้แต่ให้ลูก ๆ ของตนที่เกิดในปีก่อนเข้าไปอยู่ด้วย และลูกหงส์เหล่านั้นอาจถูกฆ่าก็ได้ถ้าพยายามที่จะเข้าไปอยู่ในบริเวณรัง

หงส์ใบ้ (Mute Swan) ได้ถูกนำมาเลี้ยงในยุโรปตะวันตกประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว ในอังกฤษเรียกหงส์ตัวผู้ว่า "cob" และตัวเมียว่า "pen" หงส์ชนิดนี้เป็นประเภทตัวเดียวเมียเดียว และจับคู่อยู่กินกันไปตลอดชีวิต ถ้าตัวใดตัวหนึ่งตายไป ตัวที่ยังอยู่บางครั้งก็อาจตรอมใจตายตามไปด้วย ถ้าได้มีการนำตัวเมียตัวใหม่ให้มาอยู่กับตัวผู้ที่สูญเสียคู่ครองไป ตัวเมียตัวใหม่อาจถูกจิกตีได้ แต่บางทีตัวผู้อาจคุ้นเคยและยอมรับตัวเมียตัวใหม่ได้ในเวลาต่อมาก็ได้

หงส์ฮูเปอร์

ถิ่นที่อยู่ ผสมพันธุ์กันในไอซ์แลนด์และสแกนดิเนเวียภาคเหนือตลอดไปทางทิศตะวันออกจนถึงเกาะแคมชัตกา หมู่เกาะคอมแมนเคอร์ และประเทศญี่ปุ่น ภูเขานาวอพยพไปอยู่ในหมู่เกาะอังกฤษ ยุโรปภาคตะวันตก ภาคเหนือของแอฟริกา เอเชียไมเนอร์ ภาคเหนือของประเทศอินเดีย เอเชียกลาง ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น

ธรรมชาติโดยทั่วไป ทั้งสองเพศสีขาวปลอดเหมือนกัน โคนของจงอยปากสีเหลืองจนกระทั่งถึงใต้จมูก ส่วนที่เหลือของจงอยปากมีสีดำ ตาสีน้ำตาล ขาและเท้าดำ ความยาว ๖๐ นิ้ว

หงส์ชนิดนี้มีคอไม่โค้งงอเหมือนหงส์ไม้ (Mute Swan) แต่จะชูคอแข็ง ๆ เอาไว้ตรง ๆ และไม่กางปีกชูขึ้นเมื่อแสดงอาการกรำย เป็นนกที่ชอบอพยพมาก และเป็นนกชนิดที่มีเสียงกึ่งที่สุกในบรรดาหงส์ทั้งหลาย โดยจะส่งเสียงกึ่ง "อู อู อู" ในขณะที่กำลังบินอยู่ อาหารส่วนใหญ่คือพืชน้ำ พร้อมทั้งพวกสัตว์น้ำต่าง ๆ ด้วย จะทำรังวางไข่ในต้นเคียนพฤษภาคม โดยสร้างรังอยู่ตามริมน้ำ ลักษณะของรังทำขึ้นโดยใช้เศษไม้และบรรดาพืชผักที่กำลังเน่าเปื่อย เสริมด้วยกิ่งไม้ ต้นอ้อ และพืชผักสด ไข่มีสีขาวเขียวขนาด $2\frac{1}{2} \times 3$ นิ้ว หนักประมาณ $5\frac{1}{2}$ ออนซ์ วางไข่ครั้งละ ๕ - ๗ ฟอง ตัวเมียเท่านั้นที่จะกกไข่ จนกระทั่งสิ้นสุดระยะการฟักไข่ให้เป็นตัวซึ่งจะกินเวลา ๓๕ - ๔๐ วัน ส่วนตัวผู้จะเฝ้าคอยดูแลอยู่ใกล้ ๆ กับรังตลอดเวลา เมื่อออกจากไข่ใหม่ ๆ ลูกหงส์จะมีขนอ่อนสีขาวเงินปกคลุมไปทั่วตัว พอถึงระยะรุ่น ๆ ขนจะกลายเป็นสีน้ำตาลเทา หงส์ชนิดนี้เจริญเติบโตเร็วมากและสามารถบินได้ภายใน ๒ เดือนหลังจากที่ฟักตัวออกจากไข่

ห่าน (Goose)

ห่านที่พบในประเทศอินเดียเสมอคือ Bar - headed Goose (*Anser indicus*) ในหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับเรื่องนกของอินเดียบางเล่มรวมทั้งนิตยสารเกี่ยวกับนกบางฉบับกล่าวว่า Bar - headed Goose ตรงกับที่เรียกในภาษาฮินดีว่า "savan หรือ rajhans" ถิ่นที่อยู่ ในฤดูร้อน Bar - headed Goose จะวางไข่ฟักตัวในแถบตอนกลางของเอเชียและตะวันตกของจีน และเร่ย้ายมาทางตอนใต้ของจีนจนถึง Ladakh และทิเบต ในฤดูหนาวอพยพมา

⁹ Salim Ali and Laeeq Futchally, "Common Birds", India - The Land and People (New Delhi : National Book Trust, 1967), p. 34.

"India : A Bird Paradise" in The Illustrated Weekly of India, edited by M. V. Kamath, (June 14, 1981), p. 8.

ทางตอนใต้เข้ามาในอินเดีย โดยจะเข้ามาในอินเดียราว ๆ เดือนตุลาคมและจากไปในเดือน
มีนาคม ในตอนเหนือของอินเดีย ในช่วงฤดูหนาวจะเห็นนกชนิดนี้มากมายตั้งแต่แถบ Indus
Valley ไปทางตะวันออกจนถึงอัซสัม ในแถบภาคกลางของอินเดียไม่ค่อยพบ โดยเฉพาะภาคใต้
ไม่เห็นเลย

ธรรมชาติโดยทั่วไป ลำตัวมีสีน้ำตาล เทา และขาว หัวมีสีขาวและก้านข้างของคอขาว แต่มี
แถบสีน้ำตาล ๆ ๒ แถบพาดอยู่เหนือหัว มีตาสีน้ำตาล จงอยปากสีเหลือง เล็บสีดำ ขาสีส้ม
ลักษณะที่เห็นได้ชัดว่าต่างจากนกอื่น ๆ คือมีแถบสีดำ ๆ ที่หัว ๒ แถบ ห่านชนิดนี้จะพบได้บริเวณที่
มีข้าวสาลีขึ้นอ่อน ๆ หรือทุ่งนาริมแม่น้ำ อยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ ๑๕ - ๒๐ ตัว บางทีก็รวม
กลุ่มเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ กินพวกข้าวสาลี มีนิสัยหากินเวลากลางคืน คือเริ่มขยับขยับแข้งหลังจาก
พระอาทิตย์ตกดินไปแล้วโดยเราจะเห็นห่านเหล่านี้ฝูงแล้วฝูงเล่าบินผ่านไป เวลาบินจะบินในรูป
ตัววี (v) อาหารของห่านประเภทนี้คือต้นอ่อนสีเขียวของพืชฤดูหนาว เมล็ดพืช พืชต่าง ๆ
เสียงร้องของห่านชนิดนี้มีเสียงดัง aang aang อย่างไพเราะ ทำให้ได้ยินไปถึงพวกล้านกบ่า
Bar-headed Goose เป็นนกที่ระมัดระวังมาก ฉะนั้นพวกที่ล่าชนิดนี้ต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ
ต้องใช้ความพยายามอย่างมาก เป็นเรื่องที่น่าแปลกทีเดียวสำหรับนกชนิดนี้ที่มันสามารถรู้
ว่าถ้าเข้าไปในเขตที่ไม่เป็นอันตราย เช่น ธิเบต นกพวกนี้จะเชื่อ เดินไปเดินมาอย่างไม่สนใจ
ใคร

เฟลมิงโก (Flamingo)

นกเฟลมิงโกชนิดที่พบในอินเดียเสมอคือชนิดที่มีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า Phoenicopterus
roseus ภาษาฮินดีเรียกว่า Bōg hāns, Chārāj bāggo

ถิ่นที่อยู่ จะพบได้แถวประเทศอินเดีย ปากีสถาน ส่วนในลังกาพบนาน ๆ ครั้ง เป็นนกประเภท
อพยพย้ายถิ่น ลิ่นฤดูหนาวจะไปเพาะพันธุ์ที่ Great Rann of Kutch (ตะวันตกเฉียงเหนือของ
อินเดีย) จะเห็นอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ระหว่างเดือนตุลาคม - มีนาคม ที่บริเวณนี้จะมีนกเฟลมิงโก

ประมาณ ๕ แสน - หนึ่งล้านตัว จนทำให้ดินแดน Great Rann of Kutch กลายเป็น "เมืองนกเฟลมิงโก" (Flamingo City)

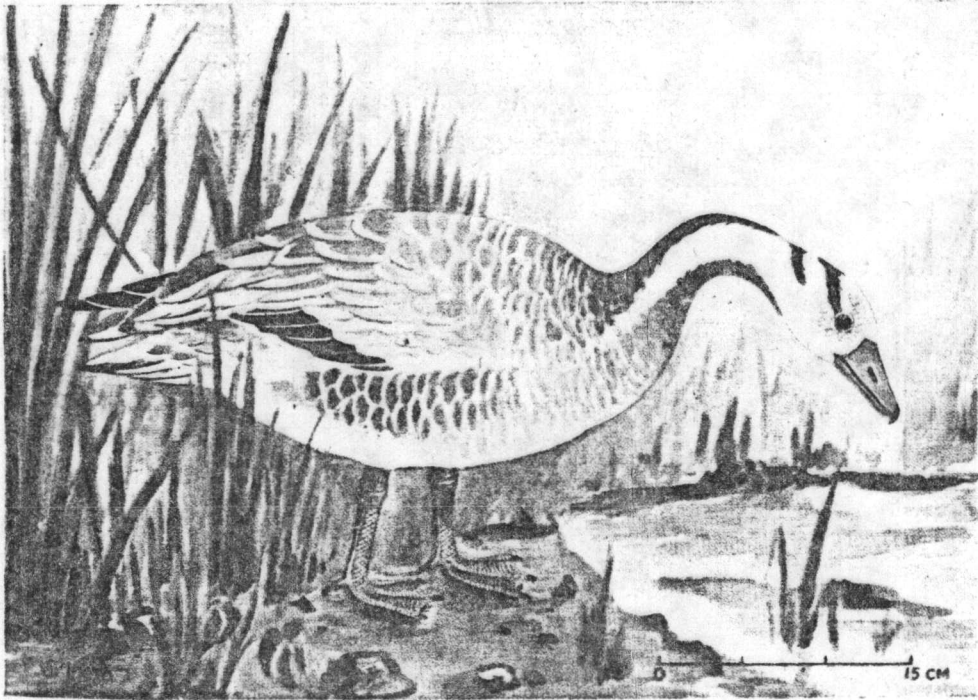
ธรรมชาติทั่วไป เป็นนกที่มีกายสีขาวเจือชมพู ตัวใหญ่ขนาดห่านที่เลี้ยงตามบ้าน ขาวยาวสีชมพู และคอยาวคเคี้ยวคล้ายงู สูงประมาณ ๔ ฟุต จงอยปากสีชมพู ทำติดกันเป็นพืดเหมือนเป็ด เวลาบินอยู่ในท้องฟ้าเป็นกลุ่มจะเห็นปีกสีแสดสตัดกับสีคำตรงขอบปีก นกเฟลมิงโกชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ตามทะเลสาบ ชายฝั่ง หรือชายเลน วิธีการหาอาหารคือ เดินลุยไปในน้ำตื้น ๆ แล้วใช้คอที่ยาวก้มลงไปจนหัวจมหายไปใต้น้ำ เอาจงอยปากตักโคลนขึ้นมา พันของนกเฟลมิงโกมีลักษณะพิเศษสามารถกรองส่วนที่เป็นน้ำและโคลนออกไป เหลือแต่เพียงเศษอาหารที่จะกิน ถ้าหาอาหารในน้ำลึกมักจะเอาหางชี้ขึ้นเหมือนเป็ดเพื่อให้ถึงส่วนลึกของโคลน จะกินอาหารจำพวก ลาวา (larvae) หนอน พืช สัตว์ประเภทมีเปลือกแข็ง ปูและกุ้ง เวลาบินจะกระพือปีกเร็ว ๆ และบินเป็นรูปตัววี (V) คอที่ยาวเรียวยาวของมันจะพุ่งตรงไปข้างหน้าขณะที่ขาสีแสดยาวอยู่ข้างหลัง นกชนิดนี้ส่วนใหญ่เป็นนกเงี้ยว บางทีก็ส่งเสียงคล้าย ๆ ห่าน

รังของนกเฟลมิงโกเป็นเนินรูปกรวยทำจากโคลน กิ่งแข็งกิ่งแหลม และจะแข็งเต็มที่เมื่อถูกแสงแดดแผดเผา สูงประมาณ ๑ ฟุต ตอนบนซึ่งเป็นที่วางไข่เป็นแอ่งเหมือนกะทะ วางไข่ครั้งละ ๑ - ๒ ฟอง นกเฟลมิงโกที่กำลังพักไข่จะนั่งบนเนินดินที่เป็นรังโดยพับขาของตนลงมา^๑

^๑Salim Ali and Laeeq Futehally, "Common Birds", India - The Land and People (New Delhi : National Book Trust, 1967), p. 33 - 34.

BARHEADED GOOSE
(*Anser indicus*)

FLAMINGO
(*Phoenicopterus roseus*)

ประวัติผู้เขียน

นางสาวละเอียก วัฒนไพศาล เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่อำเภอ
บางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรของนายสงวน นางทัศนีย์ วัฒนไพศาล สำเร็จปริญญา
การศึกษามัธยมศึกษา (กศ.ม.) จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ จนกระทั่งถึงปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย
วิทยาลัยครูนครปฐม จังหวัดนครปฐม.